

i. Men dernæst vil Opfindertrangen, Opfinderlysten, Trangen og Lysten til og Glæden ved at gøre Arbejdet mere tidsbesparende, at indrette det mere rationelt, at organisere Arbejdet baade paa en rationel Maade og paa en demokratisk Maade gøre sig ganske anderledes gældende, naar det er selve Samfundet, som han derigennem kommer til at gavne og udvikle sammen med sig selv og sine personlige Interesser, ganske anderledes end i det Samfund, hvor denne Trustdannelse gaar sin Vej henover en hel Række knuste Smaabedrifter.

Ja, naar man taler om det private Initiativ, saa drives der jo et grænseløst Misbrug med dette Ord som med saa mange andre Ord, der bliver sociale og politiske Slagord; for det private Initiativ, den personlige Virksomhed, den lille Bedrift har jo ingen værre Fjende end Storkapitalismen. Men naturligvis, kunde Stordriften, kunde Kapitalismen faa Folk til at tro, at det var Socialismen og Socialdemokratiet, der var det private Initiativs Fjender, og at de var dets Venner, der daglig ødelægger og lammer det og slaar det ned, ja, saa havde den dobbelt Spillet vundet. Det ærede Medlem for Københavns 6te Valgkreds (Foss) talte med Vemod og Sorg om den Mulighed, at Statens Overtagelse af en eller anden Bedrift kunne lamme det private Initiativ, kunde lamme den personlige Virksomhed. Det var han yderst ængstelig for, naar der var Tale om, at Staten skulde overtage f. Eks. Cementfabrikkerne, Det forenede Dampskibsselskab, Sukkerindustrien, Papirfabrikkerne og en Række andre kartellerede og fortrustedede Industrier. Men samtidig sagde det ærede Medlem: Koncentrationen maa gaa sin Gang, det er en økonomisk Livsbetingelse for Danmark. Altsaa, disse store Industrier maa gerne slaa de smaa Virksomheder ned, kvæle alt privat Initiativ, kvæle al Mulighed for, at Arbejdere og Smaaborgere kan skabe sig Virksomheder — og det er jo det, de gør —, det maa de gerne, naar blot Udbyttet gaar til Kapitalens Indehavere, og Magten bliver deres, men naar Udbyttet bliver Statens og Kommunens, og Magten bliver Statens og Kommunens og derigennem — idet Staten og Kommunen bliver demokratiske — ogsaa bliver Folkets, saa er det det værste af alt, saa er det at ødelægge det private Initiativ! Det er jo i Virkeligheden at vende alting paa Hovedet.

Vort Formaal som Socialdemokrater er en Samfundsdrift, hvor der vil være

ganske anderledes Vilkaar for den personlige Virksomhed, Energi, Ærgerrighed, Ærekærlighed paa egne og paa Samfundets Vegne. Og der er min Tilknytning til mit Skoleprogram; disse Ting falder i Virkeligheden sammen; som jeg tænker mig en fælles Folkeskole, der er fri og rummelig, giver den indenfor sine Rammer en ganske anderledes Mulighed for det pædagogiske Initiativ gennem den mest demokratiske Ordning, gennem det mest intime Samarbejde mellem Skole og Hjem, gennem Forældrenes mest vidtstrakte Indflydelse paa Lærerne, paa Skolens Ordning. Vort Ideal af den fælles Folkeskole er tillige den fri og rummelige Folkeskole, og denne giver ganske anderledes pædagogisk Frihed og pædagogisk Initiativ end de store Skoleforretninger, der har deres foreløbige Toppunkt i Latinskoleingen her i København, som har nedlagt en Række Skoler, som har kvalt, tør jeg sige, den Skole, jeg vil ikke sige den eneste, det er dog maaske for meget sagt, men den, hvor man netop fandt det rigeste og mest moderne pædagogiske Initiativ. Den er blevet nedlagt, den er blevet kvalt i Favntaget. Og som det er vort Skoleideal: en fælles, men tillige fri og rummelig Folkeskole, der giver det pædagogiske Initiativ et ganske anderledes Spillerum end den Fortrustning ogsaa af Skoleforretningen, som vi er Vidne til, saaledes ønsker vi paa det økonomiske Omraade, at hvert enkelt Samfundsmedlem ved at blive medinteresseret i hele Samfundet skal faa en ganske anden Lyst til og ogsaa Mulighed for at gøre sit private Initiativ gældende. Hvad vi bekæmper, er ikke det private Initiativ, det er ikke den personlige Virksomhed og Virksomheds-aand; det er Monopolerne og Privilegierne, det er Jordmonopolet, og det er Kapitalprivilegiet og derigennem det nuværende Klasesamfund med sit Klasseherredømme, med sin Overklasse, som har disse Monopoler og Privilegier og misbruger dem til at gavne sig selv og skade det hele Folk, misbruger dem til at skaffe sig baade økonomisk Magt og aandeligt Herredømme over Befolkningen. Hvad vi vil, det er efterhaanden at afskaffe dette Jordmonopol og dette Kapitalprivilegium og gøre Jorden og Kapitalen, Produktionsmidlerne, til Folkets fælles Eje, til det, hele Samfundet er fælles om, og derigennem skabe ganske anderledes Muligheder og Betingelser for det virkelige Privatinitiativ, for den personlige Virksomhed og Glæden derved end dem, det nuværende kapitalistiske